

Ուրեմն բոլորովին հակառակը պիտի ա- սել Փիլիսոփի և Եղիշէի յարարերութեան հա- մար. Եղիշէն առել է իմաստներ, բայց բոլո- լորովին այլ ոճ, այլ դարձուածներ է բանե- ցնում. դեռ այս ևս հարց է, այդ իմաստ- ների ազդելը երկսի համար մի երրորդ՝ ցարդ մեզ համար անծանօթ հեղինակ չէ՞ր կարող լինել:

Գանք երկրորդ աղբիւրին, Մակարայեց- ւոց գրքերին:

Եղիշէն և այդ գրքերը մօտից ճանաչողը անշուշտ մեծ նմանութիւն է գտնում նոցա մէջ, բայց այստեղ ընդհակառակն ծանրու- թեան կէտը ոչ թէ բովանդակութեան, այլ ոճի, լեզուի նմանութեան կողմն է: Համե- մատութեանց շատ կողմեր կարելի է այս- տեղ առաջ բերել և ամեն մէկի համար բազ- մաթիւ օրինակներ: Որքան որ մեր ոյժերը ներել են, մենք համեմատել ենք Եղիշէն և Մակարայեցւոց գրքերը, սակայն համեմատու- թեանց բոլոր մանրամասն օրինակները այս- տեղ դնել չենք կարող տեղի սղութեան պատ- ճառով. միայն այսքանը կասնք, որ եթէ մէկը ի մօտոյ ծանօթ է Եղիշէին, Մակարայեցւոց գիրքը կարդալիս նրան այնպէս է թուում, թէ Եղիշէ է կարգում և ընդհակառակը՝ Ե- ղիշէ կարդալիս Մակարայեցւոց գրքի տողերը նրա յիշողութեան մեջ վերարտադրուում են: Այդ նմանութիւններից ոմանք քիչ թէ շատ ընդհանուր են և մեր միւս մատենագիրների համար, թէ և այստեղ աւելի աչքի են ընկ- նում. իսկ միւսները յատուկ են միայն այս երկու հեղինակութեանց լեզուին, որով և դրանց միջի կապը ամեն կասկածներից բար- ձրը են կացուցանում: Մի կողմը դնելով այն ա- մեն մի տողում պատահող լեզուի ձևերը, որոնցով լի են երկու հեղինակութիւնները — «ի պարտութիւն մատնեցաւ պ. յե- րեսաց նորա... Անդ էր տեսանել զմեծ աղէտ տարակուսին... Փախստական լինէր առաջի նորա... Ասպատակ սփռէր ընդ աշխարհն ամե- նայն... Ելն եհաս ի վերայ քաղաքին Դ. մե- ծաւ պատրաստութեամբ... Հրձիգ արար զա- մենայն...» զերութիւն վարեցին զկանայս և զմանկունս... Եայնմ մարտի բազում վիրա-

ւորք անկանէին... Դսկ ո՞ր ազգ իցէ, որ ոչ... Եկին ի մարտ պատերազմի և ըն և ըն...» գանք աւելի աչքի զարնող նմանութեանց: Առաջին կարգի նմանութեանց միայն անուններն ենք յիշում. թողնելով ընթերցողի հետաքրքրու- թեան բաց անել համեմատել. իսկ երկրոր- դի օրինակները գնում ենք.

- 1 Թէ Եղիշէին և թէ Մակարայեցւոց գրքերին յատուկ է նոյնանիշ բառերի գործածութիւնը իրար մօտ իբր յատ- կացուցիչ յատկացեալ.
- 2 Զոյգ նոյնանիշ բայեր դիմաւորի և ան- ցեալ դերբայի ձևերով.
- 3 Միևնոյն իմաստը կրկնել նման բա- ռերով և նախադասութիւններով.
- 4 Աշխարհաբառի ձևեր. ա) Ետակացու- ցիչը յատկացեալից նախադաս. բ) Որ յարարերական գերանունը զի շաղկա- պի տեղ. գ) Աշխարհաբառի դարձուա- ծներ.
- 5 Ետակացեալին անմիջապէս հետևող յատկացուցիչը յատկացեալի նախը- րով.
- 6 Փոխանակ երրորդ դէմքի առաջին դէմքով ստորոգելի (իր գործող անձի բերնից):

Երկրորդ կարգի նմանութիւնները բազ- մաթիւ նախադասութեանց նմանութիւններն են և այն էլ բառական, որոնցից միայն շատ քչերը պիտի կարենանք այստեղ դնել իբր օրի- նակ. —

Եղիշէ.*

ՄԱԿԱՐԱՅԵՑՎՈՅ ԳԻՐԲ. **

1 ... Որ յիրաւի ասացի ա- մուր եւ անել, քանզի չից անդ տեղի փախստի եւ Թաքստի Բ. երես 55.

1 ... Ոչ կարէք դուք զգէմ ունել զայդչափ այրուծիոյ ի դաշտի, ուր ոչ գուցէ թուփ Թաքստի, եւ ոչ տեղի փախստեան. Ա. Ժ. 75.

2 Անասիկ զօրք ծակատեալ են յանդիման մեր, ոչ ա- մուր Թաքստի եւ ոչ դաշտ փախստի, եւ զետե Երողա- նան. Ա. Ժ. 45.

5 Հաճոյ թուեցաւ քանն ա- ռաշի Թաքաւորին եւ ամե- նայն մեծամեծաց. Բ. յե- դանակ, երես 55.

5 Հաճոյ թուեցաւ քանն ա- ռաշի Թաքաւորին եւ իշխա- նաց նորա. Ա. Զ. 60.

* Տպագրեալ ի Վննետիկ 1895.

** Գիրք Աստուածաշունչ ի Վննետիկ 1860.

- 4 Յիշեցէք զմեծ քահանայն փռնեհեզ, որ սպանմամբ երարծ զպղծութիւնս . . . եւ յազգէ յազգ երզմամբ հաստատեաց զքահանայութիւնս. Է. 20.
- 5 Յիշեցէք ամենեքեան ըզհարսն զառաջինս յիւրաքանչիւր ժամանակս . . . որ ըստ հաւատոյ քաջութիւնս կատարեցին ի դարս իւրաքանչիւր Ծ. 199, 205;
- 6 Յարձակէին եւ զաջ թեւն քնկեալ եւ զճախոյ կողմամբն արկեալ . . . եւ փախըստական առնէին մինչեւ յամուր տեղիս մայրեաց . . . Գ. 144.
- 7 Մաստկապէս քախեալք ընդ միմեանս յերկրոցնց կողմանց բազում վիրաւորք յերկիր անկեալ դիտեալ խաղային Զ. 221.
- 8 Գոժական հասանէր յաշխարհէն Հայոց զճակատ հարեալ, զօժիս պատանեալ վասն . . . 145.
- 9 . . . Եթէ հասեալ իցէ ժամանակ կենաց մեռոց . . . բայց միայն յարուցիւնս քաջութեան վատութիւնս մի խառնեցուք Է. 189. եւ Թ. 56.
- 10 Վկայ են մեզ երկինք եւ երկիր . . . ի զուր անողորմ են հարուստքս ի վերայ մեր Թ. 56.
- 11 Ամենայն ազգ եւ լեզուք, որ ընդ իմով իշխանութեամբ դադարեցան յիւրաքանչիւր մուրա օրիւնաց եւ միայն եկեցան յերկրպագութիւն արեգական . . . Բ. 55;
- 12 Եթէ միայն, ասէ, յանձին կայիք զօրէնս մոգութեան, ի մեծութիւնս եւ յաւագութիւնս հասուցիք . . . նա առաւել զանցուցիք . . . Բ. 51.
- 13 Անդ յանձանձէր ածէր զօրավարս զկաց եւ զմտաց զօրականս . . . հասուցեալ յաւուրս երեսուն ի սահմանս հայրենի աշխարհին . . . Գ. 147;
- 4 Փննէս հայր մեր նախանձայոյ՝ նախանձեցաւ արդարութեան եւ առ կտակ յախտեմից զքահանայութեանս Ա. Բ. 51.
- 5 Յիշեցէք զգործս հարցն մեռոց, որ ինչ արարին ի դարս իւրաքանչիւր. Արքայապետքն ի փրկութեան գտաւ հաւատարիմ . . . Ա. Բ. 51.
- 6 Զաջակողմեան թեւն քնկականէր եւ զճախսն արկանէր եւ անդստին առաջի արկեալ փախստեայ տանէր մինչեւ ի կողմանս լեւորին Ազովտայ Ա. Թ. 15.
- 7 Յանմ վայրի վերաւորք յերկուց կողմանց անկեալ ընդ երկիր թաւալէին. Ա. Թ. 17.
- 8 Գոժականք հասանէն ի կողմանցն . . . զօժիս պատանեալ, զճակատ հարեալ եւ զզոյժս զայս տային Ա. Ծ. 14;
- 9 Զաւ լիցի ինձ առնել զիրող զայդ. — Եթէ հասեալ իցէ ժամանակ մեր, մեռուք քաջութեամբ ի վերայ եղբարք մեռոց, եւ ոչ խառնեցուք զանուն վատութեան ընդ արուցիւնս քաջութեան Ա. Թ. 40.
- 10 Զի աւաղիկ վկայ են մեզ երկինք եւ երկիր, զի ի զուր տարապարտոց կորուսանէք զմեզ Ա. Բ. 58.
- 11 Ընդ ամենայն աշխարհս հրապարտակց արձակեցան, զի թողցն ամենայն ընկեք երկրին զօրէնս իւրաքանչիւր եւ ի մի օրէնս նորա կացցեն. Ա. ա. 45.
- 12 Երդմամբ հաստատէր ի մեծութիւնս եւ յաւագութիւնս հասուցանել, երանելի առնել յաշխարհի Բ. Է. 24.
- 13 Անդ յանձանձէր զկաց մեռաց ժողովոցեան, միմեանքէր զամենեանս . . . մինչեւ ածէր հասուցանէր յերկիր Հրէաստանի Ա. Է. 55.

Ահա որտեղ պէտք է փնտռել սկզբում միշտ ընդհանրացած կարծիքի հիմքը, որով պարզ երևում է, թէ այս երկու գիրքը եթէ միեմնոյն հեղինակի զրշից շնն եղել, որ ըստ մեզ ձիշդ է, գոնէ Եղիշէն այնքան հմուտ է եղել Մակարայեցւոց գրքերին, որ իւր պատմութիւնը շարագրելիս Ս. Գրքի միշտ մասի լեզուն այնքան բնական կերպով հիւսել է իւր սեփականի հետ. հարկաւ այդ երկու անձինք, եթէ միայն երկու են՝ առաջին թարգմանիչը և երկրորդի հեղինակը, միեմնոյն դպրոցին պէտք է պատկանած լինէին:

Ս. Թ.

„Русская старина“ ամսագրի այս տարուայ Սեպտեմբերի տետրում լոյս տեսաւ Ենրսէս Ծ. ի մի նամակը գրուած իշխան Դմիտրի Իվանովիչ Դոբրոբոլկին, * որ թարգմանաբար յառաջ ենք բերում:

Մարտ 6. 1854 ա. № 106. Ի Բ. Տիգրիս:

Այն քարերարութիւնը եւ հզօր պաշտպանութիւնը, որ ցոյց տրուեցաւ Չեր կողմից հայերին՝ քարեխօս հանդիսանալովս Կ. Մեծութիւն Պարսից Շահի առաջ, որ ամենաողորմածաքար շնորհաց հայոց Ս. Փրկիչ մեծնաստանի մինչեւ այժմ՝ հաւաքուած ըլլոր պարտքերը եւ ազատեց նորան ընդ միշտ ըլլոր պետական պահանջներից եւ հարկերից՝ կանգնեցին Չեզ համար, Եկեղեցու արժանի զաւակ, ամբողջ հայ ազգի անհուն եւ յարատեւ շնորհապարտութեան արժան եւ նոցա սրտերի տախտակնարի վրայ փորագրեցին Չեր անմահ անունն, ի շարս այն մեծ ազգային քարերարների, որոնք արժանի են յաւիտենական շնորհակալութեան:

Թէեւ Չերը պայծառափայլութեան բազմաթիւ քարերարութիւնների համար ես արդէն քաղղ ունեցայ արտայայտել իմ խորին շնորհակալութիւնս առ Չեզ իմ՝ եւ ինձ հա-

* Իշխանն այդ ժամանակ Ռուսիոյ լիազօր դեսպանի պաշտօն էր կատարում Թէհրանում՝ Պարսից Դրանը: